

הלכות שבת סימן שכח

באר הגולה קסו

ס טור מנהג קילורין
 דליקא ומכאן רש"י
 שם ע עם פקמא
 פ שם צ עם ק טור
 ושם בפרוש רש"י
 ר שבת נ"ג בריתא
 ש טור ותקדוקי שם
 ת שם במראה א שם
 קליר וקשמואל
 וקפודש התקופות
 ב שם בקרקא ג שם
 בכרמא ד שם
 בנפרא וקפודש
 הר"ף וקפודש רש"י
 לפרוש הר"א שם
 ח שם בפרוש רש"י
 ו ספ"ג בשם
 הירושלמי פ"ק ו
 דשבת ו ערוכין ק"ב
 בריהא וכתבא קמא. וכן כתב הר"ף שם בקרא דירי וכתב ר"ט דשבת

(סד) לתוך העין. ונתנו על גביו, (סה) אם פותח וסוגר העין אסור, ואם אינו פותח וסוגר (סו) מתר. (יג) (יז) ורק תפל אפלו על גביו אסור, דמוכחא מלתא דלרפואה עבדי: כא שורה אדם (יח) קילורין מערב-שבת ונותן על-גב העין בשבת, שאינו נראה אלא פרוחין, והוא דלא עמין ופתח, (טט) קולא חישנין משום שחיקת סממנים, דבנין שלא התירו לו לשרותן אלא מערב-שבת איבא הכרא: כב ימעבירין גלדי המפה (ע) וסכין אותה בשמן, (עא) שאכל לא בחלב מפני שהוא נמות, והאפלו בגמר מפה (עב) דליבא אלא צערא שרי; (עג) אכל אין נותנין עליה שמן ונמין (עד) מערבבים יחד, (עה) קולא על-גבי (עו) מוץ (עו) לתנו עליה, (עז) אכל נותן הוא חוץ למפה ולשוחת ויורד לתוכה: כג ינותנין ספוג ונתתיבות בגדים ובישים (עח) ונתדשים שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המפה, אכל לא ישנים, שהם מרפאים. והנה מלי ישנים שלא נתנו מעולם על המפה, אכל אם היו כבר על המפה, אפלו ישנים שרי, דשוב אינם מרפאים: כד ינותנים עלה על-גבי מפה בשבת, שאינו אלא פמלשמה, (עט) חוץ (י) מעלי גפנים שהם לרפואה. (יב) נותנין (פ) גמי על המפה, שהוא מרפא (טו): כה *ירטה שפפלה מעל-גבי המפה על-גבי קרקע

באר היטב

ונקא ברכה אכל בצכה אסור, וכמ"ש סימן תכ ס"ח: (ט) דליבא. צ"ל דליבא צערא אלא מענה, ב"ח: (יז) מוץ. אפלו חמין לחוד אסור משום סחיטה, גמרא: אכל שמן לחוד לא גרינן, כמ"ש סימן שיט, ועי' סימן שא סעיף מו, מ"א: (י) מעלי גפנים. וה"ה כל עלים שהם מרפאים, וכ"ש שאסור לתן צורקצאל"ב על הטבח שאין בה נקב, מ"א, ע"ש ס"ק לג:

באר הגולה

בלאו הכי אסור: * רש"י. היא חתיכה של בגד שפושטין עליו המשחה למה

משנה ברורה

סימן קנה, שאני בשול אינם יהודים שאין אסורו מחמת עצמו (פמ"ג), וגם החולה (ל) מברך עליו, דבהתרא קאכילי⁶¹, ומה

שנשאר למוצאי-שבת אסור אפלו לחולה עצמו, פין שאפשר לבשל לו אז על-ידי ישראל⁶². והפלים של בשולי אינם יהודים צריכים הקשר, (מ) ואפלו כלי חרס, פין דעקר אסורו אינו אלא מדרבנן, דיו אם מגעילו שלש פעמים, וברעבד אם בשל בו בלי הגעלה ויש רב בתבשיל, מטר. ויש מקלין דאין צריכין הקשר קלל, (מא) והסומך גליהו לענין פלים שבשלו בקו לחולה בשבת לא הפסיד: כ (סד) לתוך העין. דכל מלי דהוא לרפואה גזרי רבנן משום שחיקת סממנים⁶³: (סה) אם פותח וכו'. כדי שיקנס לתוכו, דאז מוכחא מלתא דלרפואה עושה: (סו) מתר. דאמרין לרפואה בעלמא הוא דעבדי [רש"י]. והאידין שאין דרך לרחץ בנין, אסור [מ"א רש"א]: (סז) ורק תפל. כל (מג) שלא טעם פלום משגעור, שהוא חזק, ומוכחא מלתא דלרפואה מכון, דאי לרפואה מאוס הוא⁶⁴, ואם רוחץ פיו במים ואחר-כך מעבירו על עינו שרי אף שמעבב בו רק, דאמרין לרפואה עבדי. ואם לא יכול לפתח עיניו יכול ללקחון ברוק תפל, דאין זה רפואה [אחרונים]: כא (סח) קילורין. ונקא בקילור צלול שאז נראה פרוחין, אכל בצכה אסור, כמו שכתוב סימן רנב סעיף ה'⁶⁵: (טט) ולא חישנין וכו'. רוצה לומר, (נג) דהוא היודע דלרפואה קעבדי, אף-על-פי-כן לדידה איבא הפרא מדמצריך לשרותו מערב-שבת⁶⁶. וצריך לומר דהא דלא חששו פסעיף כ משום הוא עצמו, שאני חסם דבנין שדרך לרחץ בנין לתענוג בעלמא, לכך ליבא משום חשש קלל, אכל הכא שאין עושים פן אלא לרפואה צריך הפרא [ע"ש ותושי']: כב (ע) וסכין אותה. דבזמנא הנה דרך הבריאים בסיכה בשמן, ולא מוכחא מלתא דלרפואה עבדי. ועין במה שכתב הרמ"א בסימן שכו סעיף א בהג"ה לענין מדינותינו, ומסתברא דבגמר מפה גם בקדינותינו שרי בשמן⁶⁷: (עא) אכל לא בחלב. והוא הדין אם השמן הזה קרוש, דדמי לחלב⁶⁸ [מרדכי ב"ב במה טומנין]: (עב) דליבא צערא אלא מענוג בעלמא. פן צריך לומר, רוצה לומר, ואף דבהקמה אסור משום תענוג בעלמא, וכדלקמן בסימן שלב סעיף ב, אפלו הכי באדם שרי: (עג) אכל אין נותנין וכו'. דבזה (מד) מוכח מלתא שהיא לרפואה: (עד) מערבין יחד. ונמין לבד, משמע ממנן אברהם דשרי כמו שמן לבד: (עה) ולא על-גבי מוץ. ובה (מה) אפלו חמין לחוד דלא מנכר שהוא לרפואה, גס-פן אסור משום סחיטה, אכל בשמן לחוד לא גרינן, דאין דרך כבוש בשמן, וכדלעיל בסימן שיט: (עו) לתנו עליה. והוא הדין (מו) אם הבורח הנה נתון מקדים על המפה, גס-פן אסור לתן עליה שמן או חמין לחוד: (עז) אכל נותן וכו'. דלא מוכחא מלתא דלרפואה [רש"י]. ולפי זה אף במדינותינו שאין דרך לסוף בשמן, גס-פן שרי בזה: כג (עח) ונתדשים וכו'. עין בש"י שכתב דהאי ונתדשים לא קאי אספוג, דהתם אפלו בישנים שרי שאינם מרפאים⁶⁹, ודלא כדעת השו"ע, וכן פתב באליה בבה. ועין בסימן שא סעיף כב שהעתיק שם המחבר לשון הטור דספוג מרפא, (מ) ואולי פנתת המחבר שם רק אספוג לח, וצריך עיין: כד (עט) חוץ מעלי גפנים. והוא הדין (מא) שאר עלים הירודים שהם מרפאים: (פ) גמי וכו'. עין באליה בבה דמציד דאין חלוק בגמי בין לח לבש, וכן משמע בבאר הגולה, עין שם. ועין בשבת ק"ב ברש"י דביר המתחיל 'שקול' דמשמע שם דגמי

שער הציון

(לח) שם: (לג) אחרונים, וכן מבאר ברש"א: (מ) יתה דעה סימן קיג סעיף טו: (מא) דבלאו הכי הרמ"א סתם שם פקראיה דאף לקריא מתר, דאין על זה שם בשול אינם יהודים, וכן דעת הגדוה-הקפ"ה שם, ונהי דלמעשה אין להקל, וכמו שכתב בחוקטת-שבת בשם כמה אחרונים דסבירא לן כה"ט, על-כ"פ-פנים לענין הפלים לש לסמך עלהו, וכן משמע בחי"אדם: (מב) ועין בדרבי-משה מה שכתב בזה בשם אור ורעו; ומה שכתב המגן-אברהם דהוא רק לענין כתב אקמר, לא משמע פן להמעין באור ורעו גופא: (מג) רש"י: (מד) רש"י: (מה) מגן-אברהם: (מו) גמרא, עין שם דהטעם גס-פן משום סחיטה, ועל-כן סבכתי דגם בזה אסור אף בחמין לחוד: (מז) אכל הוא דחק, דבנדאי כנתת הטור גם אספוג וכו' אף שהוא נשן, וכו' שמוכח הכא בהרא בלשונו דסבירא לה שהוא מרפא, ואם-פן המחבר שהעתיק לשונו מסתברא גס-פן דבנתו אף באפן זה: (מח) מגן-אברהם:

הלכות שבת סימן שבת

(פא) לא יחזירנה, נפלה (יז) על-גבי כלי, (פב) יחזירנה. (יט) (פג) הוצעלידי אינו יהודי מתר להניחה אפלו בתחלה: הגה (סד) ומתר (כ) לומר לאינו יהודי לעשות רטנה על מפה או תבורה (אי"ה האור), (פה) ואסור לתן עליה אפר מקלה, דמפא, כי אם על-ידי אינו יהודי (מריבי פי שמונה שרצים): **כו** *מגלה קצת רטנה ומקנה פי המכה, וחוזר ומגלה קצתה השני ומקנהה, ורטיה עצמה לא יקנה מפני שהוא מקנה: **כז** *מפה שנתרפאה נותנין עליה רטיה, שאינו אלא (פו) פמשמרה: **כח** (פז) להמפיש שחין בשבת *כדי להרחיב פי המפה פרהך שהרופאים עושים, שהם מתפונים בריפואה להרחיב פי המפה, הרי זה חייב משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא. ואם הפיטה כדי (כט) (פח) להוציא (פט) מן הלחה שבה, (צ) להרי זה מתר: **כט** *מי (צא) שנגפה (כ) ידו או רגלו, צומתה בין כדי

באר היטב

מיום רטיה כלאה דאורחא הוא דחייב משיח ממחך ואסור, כפי"ש סימן שי כ"ה, מ"א: (כט) להוציא, ואסור לחך שחין, שפוציא רם, ולא דמי ללחה שהוא מפקד פקוד. מ"ד לטל הקין במסע ובלבד שיזרח שלא יוציא רם דצדיד חביתה, מ"א, ע"ש: (כ) ידו.

משנה בפרה

ובש מקצה נמי הוי, אך נוכל לומר דהכא מריי שהיינו לכה מבעוד יום, ואפלו הכי אסור: **כז** (פא) לא יחזירנה. ש"מ (מט) ימרח על גבה להתחלק הגמלות שיש בה, ומרות רטיה (נ) מלאכה דאורחא היא משום שהוא בכלל מפתחיה, אבל משום שחיקת סממנים ליכא למגוריה פ"ן דהוי מאתמול עלתה: (פב) יחזירנה. דכהחלקה הרטיה ממקומה דמי, הבודאי מתר להתחזרה על קיימה, וכשפתחיה (נא) לא ינגדנה בשבת פקדן של קומא (כ) אלא בעיבה. וכל זה ששקלה הרטיה מעצמה, (ג) אבל אם חסירה פמתנה אסור להתחזרה, (ד) ויש

חולקים ומתירים בה, ואפשר דכשהסירה על-מנת למקן יש לסמוך עליהו להקל: (פג) וצל-ידי אינו יהודי וכו'. ימ"ד (ט) כשהיה קצת חולה על-ידי המכה, דאי הרי רק מחוש בעלמא אפלו על-ידי אינו יהודי אסור, וכנ"ל בריש סימן זה: (פד) ומתר וכו' לעשות רטיה, ודוע לומר, אף-על-גב דעשיית רטיה הוא מלאכה דאורחא של ממחך, אפלו הכי מתר על-ידי אינו יהודי, אבל זה אינו מתר (י) כי אם ששקלה כל גופו על-ידי המכה, וכדלעיל בסעיף יז בהג"ה, או שיש בו סכנת אבר, דאי רק מקצת חולה, אינו מתר לעשות מלאכה דאורחא על-ידי אינו יהודי: (פה) ואסור לתן וכו'. אף דהוא רק אסור דרבנן, (ז) מכל מקום על-ידי ושאל עצמו אסור בלא שזי (נח) אפלו אם חלה כל גופו, בין שהוא חולה (נט) שאין בו סכנה, וכדלעיל בסעיף יז לפי מה דמסיק השלחן ערוך שם: **כז** (פו) פמשמרה. ולא תלשינן שכתבו ליידי שחיקת סממנים ומרות, (פ) שאינו בהול כלי"פך אתר שנתרפאה: **כח** (פז) המפיש שחין. הינו שפמקע אותה: (פח) להוציא וכו'. ואינו חושש (סא) אם פתוח ונתסם מיד, (סב) וטוב לעשות על-ידי אינו יהודי. מתר לטל הקין במחט, ובלבד שיזרח שלא יוציא רם, דצדיד חביתה⁶⁴, ואף דהוא מקלקל, מכל מקום אסור הוא לכלי צלמא (מ"א): (סג) ואף דבשחין התיירו אסיר דרבנן משום צצרא, וכדלקמה, הלא פינן דאפשר להוציא הקוץ בלי הוצאת דם אין לעבר אסורא בקדיי: (סד) **ממנה הלחה**. ואפלו (סד) אם יש דם גסרן שמה עם הלחה מתר, דאותו הדם והלחה שפניס שם אין בו משום חביתה⁶⁵, ורק יזרח שלא יחלק המפה להוציא דם מתוך פמ"ג: (צ) הרי זה מתר. ואף-על-גב דמפילא נעשה פתח, מלאכה שאין צריך לגופה היא והרי דרבנן ובמקום צער לא גזרו⁶⁷. ואפלו למאן דאמר המלאכה שאין צריך לגופה חייב, גסרן יש לומר דכשעושה רק להוציא הלחה אינה גמר מלאכה (סו) ואי אפשר לכוון לירי חייב מכה בפטיש. (סז) ואותן שיש להן נקב בדוע, שקורין אכטו"א, אם נסתם הנקב קצת, צריך עיין אם מתר לתן בחוכו קטניות שהיה פתוח, והלא נדיא פנתו שישאר פתוח, או דלמא בין שיהיה פתוח כבר שרי. והוא הדין בנקב שפמכה שקבר נסתם ונסתם קצת, גסרן צריך עיין כפי האי גונא אם מתר לפתח עוד בשבת, ומלשון השלחן ערוך משמע דאפילו יש בו נקב וכא להרחיבו אסור. ורטיה מתר לתן על האפטר"א, כמו שכתוב בסעיף כז, ובספר ראב"ן משמע דאסור לתן עליה רטיה, ובמתר לקנחה ולהוציא לתה שבתוכה, ואם יודע שמוציא רם פמשמנה (ס) לא יקנהה בשבת, (סח) דפסיק רישא הוא, (סט) אבל מתר להתחיל חתיכת פגד אתר על המקום שהוא, שאם לא תחילי גסרית, ונדול כבוד הגריות, וגם יש לו צער מזה, ועין לקמן בסעיף מה בטה שפמתנה שם במשנה פרורה. (ע) ואסור לחך שחין, שצל-ידי החכופ מוציא דם שנבלע בפשוט. ואינו דומה ללחה דרם שהתחילה ליעל בסעיף קטן פט להוציא, דהתם הוא כנוס, מה שאין בין פדס שנבלע בכפור: **כט** (צא) שנגפה. שנגשלה ולקחה, ומריי (עב) שלא היה על-ידי ברזל, וגם שלא נגפו היד והרגל על גפן, דאלו נגפו על גפן

שער השחיף

(מט) מ"ז ומגן אברתם: (נ) בקרא: (נא) מ"ז: (נב) והוא הדין אם אגוד צפור להמיר בכל יום⁶⁸ (פמ"ג): (נג) מגן אברתם בשם שגליל לקט וקפתי' האליה רבה, וכן הסכים הגר"א בבאורי, שכן כתב רש"י ורבנו והג"ת, ודלא פתו"ה ותרע"ב, ותמה על הבית יוסף שאין מסכים לזה, עין שם, וכן כתבי האור ודוע ותמא"ר להחמיר בזה, ומכל מקום לא דבר ברור הוא, וכמו שאכתב לקמה: (נד) תרד"ה ותרע"ב. ובאמת הברי תרע"ב נ"כע מתר"ב מפרשי המשנה שגם היא כתב בן, וכן כתב גסרן תרש"ב בהדושי על ביצה להקל בזה: (נה) מגן אברתם: (נו) מגן אברתם: (נז) פרי מגדים: (נח) פרי מגדים, ותמה על הסגן אברתם שכתב בהקפול, שהוא גגד הפסקנא בסעיף יז: (נט) ודוע לומר, שאין בו אפלו סכנת אבר: (ס) מגן אברתם: (סא) רש"י: (סב) מגן אברתם בשם אנפה: (סג) הוספנו זה כדי להעיל הפגן אברתם מקצת התמ"ט שהשקשה עליו מתוספות בשם ק"ז עמוד א, המשמע שם האפלו אי היה ודאי חביל גסרן לא אסור לפי המסקנא, אמנם דעת הסגן אברתם דוחקא היא דאי אפשר להוציא הקוץ בלי חבלה, כגון שפמחב בעמקו דאי הוא דימא דמפיש נקטא, אבל היכא דאפשר אסור: (סד) מגן אברתם בשם ספר התורפה וכן כתב סמ"א, והקדים לדיקא גס האלה רבה ותתי אדם: (סה) מגן אברתם, וסיס עור: א' נמי דער דבר שאינו מתכוון ומ"מ, הוא ממה שאים שם לבסוף בשם ספר הבחיים, עין שם ובכתבם נדחק המתחזית השקל שפמב שלא נמצא פמגיד משהו, ודעה לומר שכל שאינו מתכוון לעשות מה אין על זה שם מלאכה כלל ולא שיהי לומר על זה פסיק רישא הוא, ומעין מה שכתב הסגן אברתם בסמן שיהי סעיף קטן לו בשם המגיד משנה, עין שם: (סו) מגן אברתם: (סז) מגן אברתם, ואף שפסעיף קטן פט שכתבו דמתר להוציא לתה אף שיש בה גס דם, ודבר זה הביא הסגן אברתם גופא בשם ספר התורפה, התם הדם כנוס עם הלחה ולא שיהי חפורה על זה, אבל הכא מריי שבעת קפוחו אף המכה היטב דוחק הכשר וצל-ידי יוצא הדם השקלע בו ולחכי אסור, ואין תכיינפי אם על-ידי קפוחו לא יצא כי אם הדם הפנוס מתחלה דשרי: (סח) ואין להקשות אפוא לא ימא דהוי מלאכה שאין צריך לטיפה ובמקום צצרא לא גזרו, אפשר דהכא אין פליכך צער אם לא נפשו, או היכול לעשות הקונה בלי הוצאת דם: (סט) מסנה הסגן אברתם, ודלא כספר הזכויות, וכן כתבו הגר"ו ותתי אדם: (פ) מגן אברתם, והאלה רבה הקשה עליו, אבל כבר יטבו השמת אדם בפשיטתו, וכן הקמימו הקרי הסגן אברתם שארי אחרונים: (עא) אחרונים:

הלכות שבת סימן שבה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק פא]

וקרחה רביה מלאכה דאורייתא היא משום שהוא בקלל ממתק⁽⁷⁷⁾, אכל משום שחיקת סממנים ליכא למגדור⁽⁷⁸⁾.

(77) וכל זה במשחה שכבר נתמחה על הקילור [התחבשות], אך להניח משחה על גבי הפצע עצמו, כתב החוריא (אריח סי' נב ס"ק טו) שאין למרוח אותה, אלא יש להשליכה על הגוף, וביאר הגרי"ג קרליץ (חוט שני חיד פפ"ט ס"ק לט) שני חיד פפ"ט ס"ק לח שעה"צ ס"ק שטו, שאף שבאופן שהתירו להשתמש ברפואה לא גזרו על שחיקת סממנים, והיה מקום לומר שכמו כן לא גזרו על מירוח, מימ אב אפשר ראו לשנות ולהשליך את המשחה סי' שתמחה מאליה. ועוד ביאר (שם ח"א פ"ד ס"ק א ובשעה"צ שם ס"ק יד), שאף על פי שאינו צריך את ההחלקה, ואין כוונתו במריחה אלא שתגיע המשחה לכל מקום, מימ אסור הרבר משום ממרח, כיון שיתכן שאין רצונו שתיבלע כל המשחה בתוך הגוף מיד, ולפיכך רצונו להחליקה על גבי הכשר כדי שתיבלע מעצמה לאט לאט בתוך הגוף. וכן כתב בש"ת שבט הלוי (ח"ה סי' לא ס"ק א), שאף על פי שמותר להוציא משחה משפופרת ולשימה על תינוק שהאדים בשרו, כיון שדינו כחולה שאין בו סכנה, ועוד שיוכלים להגרם לו פצעים עד כדי ירדות דם, מימ לא ימרחנה כלל. וכן דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ד הע' מא) שמותר להניח משחה אם אינו מתכוון למורחה.

וליתן משחה ולהניח עליה תחבשות, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ג הע' ע) שמותר, משום שמה שהמשחה נמרחת על הגוף על ידי התחבשות נחשב כממרח כלאחר יד, ועוד שכונתו רק שתתפשט המשחה לכל מקום אבל אינו מעונין בהחלקתה. וכן הורה הגרי"ג קרליץ (חוט שני שבת חיד פפ"ט ס"ק לח).

(78) אמנם לגבי פלפל או גרגיר של מלח שהיו כפיה ונפלו כתב לעיל (סי' שג ס"ק ט) ש"א שלא תחזירם גזירה משום שחיקת סממנים, ולפי טעם זה כתב שאין איסור להחזירם רק כשנפלו על גבי קרקע ולא על גבי כלי (הגר"ש אויערבך, ארחות שבת פ"ב הע' רמג). וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק פב]

וקְשֵׁמְחוּיָהּ לֹא יִגְדְּנָהּ בְּשֶׁפֶת בְּקֶשֶׁר שֶׁל קִימָא אֶלָּא בְּעִיבָהּ⁽⁷⁹⁾.

(79) ואפילו אם מהדק את קשר העניבה יפה, ודעתו שיתקיים כן תמיד, כתב בבית הלל לעיל (סי' שזו ס"ה ד"ה עניבה) שמותר.

והכורך תחבשות בשבת ורוצה להדביקה על ידי איספלנית, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ה הע' טג) שאין לעשות כן משום איסור תופר, ואף להדביק מקצת מהאיספלנית לגופו, דעת הגר"ש אויערבך (שם הע' סד) שאסור, משום שבשעה שמוריד את התחבשות מהיד הרי הוא מסיר את האיספלנית מוגוף ומשאירה דבוקה על גבי התחבשות.

[שעה"צ ס"ק נב]

והוא הדין אם אגודו עשוי להתייר בכל יום⁽⁸⁰⁾.

(80) ובמקום הצורך, כתב בבית הלל לעיל (סי' שזו ס"ד ד"ה שאינם) שאפילו קשר שעשוי להתקיים יותר מיום אחד, נראה להקל שאינו נחשב כקשר של קימא כלל. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק פג]

(כ"ג"ל בריש סימן [81]).

(81) שם (ס"ק א) התבאר, שמי שיש לו רק מיחוש בעלמא ומתחזק הולך כבריאי. אסור לו לעשות רפואה על ידי נכרי אף ברברים שאינם אסורים אלא משום שבות.

[משנ"ב ס"ק פה]

כִּינּוּן שֶׁהוּא תּוֹלָה שְׂאֵין בּוֹ סִכָּנָה⁽⁸²⁾.

(82) אמנם להלן (ס"ק קב), לגבי החושש בשינוי, הביא את דעת החיני אדם

שאם אי אפשר לעשות בשינוי, מותר לעשות שלא בשינוי.

ואף שלקחת תרופות מותרת לחולה שאין בו סכנה אף בלא שינוי, כמו שכתב להלן (ס"ק קכא), ביאר הגרי"ג קרליץ (חוט שני חיד פפ"ט ס"ק לט) שנתנית אפר מקלה גרועה יותר, משום שהיא נעשית בצורה של מלאכה דומה למרוח.

[משנ"ב ס"ק פח]

טוֹב לְעֹשׂוֹת עַל־יְדֵי אֵינֶרְהוּדִין⁽⁸³⁾ וכו', ובלבד שְׁזָהָר שְׁלֹא יוֹצֵא דָם, דְּצִבִּיד תְּבוּרָה⁽⁸⁴⁾ וכו', כִּינּוּן דְּאֶפְשֵׁר לְהוֹצִיא סְקוּץ פְּלִי הוֹצֵאת דָם אֵין לְצַבֵּר אֶסְיָא בְּקִדְיָה⁽⁸⁵⁾.

(83) וביאר הגרי"ג קרליץ (חוט שני חיד פפ"ט ס"ק מ), שכיון שהיתר זה נודח רק במי שאינו מתכוון אלא להוציא ליחה בלבד, ולפעמים קשה לקבוע אם אין כוונתו אלא להוציא ליחה, לכן טוב לעשות זאת על ידי נכרי.

(84) חריקה הניתנת לתוך הוריד, דעת הגרי"ג אברמסקי (שש"כ פ"ב הע' קנח) שאסורה מן התורה מכיון שלפני חריקה יש להוציא מעט דם לתוך המורק על מנת לוודא שהמחט נמצאת בתוך הוריד. והגר"ש אויערבך (שם) הסתפק שמא הוצאת דם זו נחשבת כימלאכה שאינה צריכה לגופה: כיון שאינו צריך את הדם ואינו מוציא אלא לסימן בלבד. ובש"ת שבט הלוי (ח"ה סי' עט אות א) כתב שכוין שאינו מעונין שהפתח של חריקה יסגור פתוח. הרי זה כמוציא קוץ שכתב המש"ב לעיל (ס"ק פב) שמותר, וגם אם יצא קצת דם אינו אלא מקלקל ולפיכך מותר הדבר. וכן כתב בש"ת אור לציון (ח"ב פ"ג תשובה ב) שחריקה לתוך הוריד מותרת מכיון שהוצאת הדם נחשבת כמקלקל וכמלאכה שאינה צריכה לגופה, ולכן היא מותרת לחולה. דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני חיד פפ"ט ס"ק מא) שאין להתייר אלא על ידי נכרי. חריקה הניתנת מתחת לעור [שלא בתוך הוריד] דעת החוריא (ציץ אלעזר ח"ח סי' טו פ"ד אות ט ח"ט סי' יז ס"ק ב) שמותרת אפילו לחולה שאין בו סכנה. חריקה הניתנת לתוך השריר, כתב בש"ת שבט הלוי (ח"א סי' סא, ח"ח שם, וסי' רפו אות ב) שיש להקל לתנה לחולה שאין בו סכנה במקום שיש בכך צורך גדול, מפני שאין זה דאי שיצא מחמתה דם, ואף אם יצא הוא נחשב כמקלקל. וכן דעת הגרי"ג קרליץ (שם) משום שאין זה פסוק רישא שיצא דם, אכן אם רואים שהוא פסוק רישא שיצא דם יש להפסיק.

(85) וכטעם הדבר שאין חוששים שמא יוציא דם ויעבור על איסור 'חובל, כתב בבית הלל לעיל (סי' שח ס"א ד"ה הקיץ) שאף אם יוציא דם לא יהא אלא מקלקל, ועוד שהרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, ובמקום צער לא גזרו רבנן.

[משנ"ב ס"ק פט]

דְּאוֹתוֹ הִדְּם וְהִלְחָה שְׁכָנֹס שֶׁם אֵין בּוֹ מְשוּם תְּבוּרָה⁽⁸⁶⁾.

(86) ומטעם זה כתב הגר"ש אויערבך (ש"ת מנחת שלמה ח"ב סי' כו אות א) שאין לחייבו משום דש, כיון שדם זה כבר נעקר ממחזור הדם, ואינו כנוס במקום גידולו.

[משנ"ב ס"ק צ]

מְלֻאכָה שְׂאֵין צָרִיף לְגוֹפָה הִיא וְהֵי דְרַבְּנָן וּבְמִקוּם צֶעַר לֹא נִזְרִיָה⁽⁸⁷⁾.

(87) אמנם בבית הלל לעיל (סי' רעה ס"א ד"ה החולה) כתב שאין להתיר מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא במקום צער של רבים, ולא במקום צער של יחיד. וראה במאירי (שבת כט, ב) שכתב, ששונה כיבוי הנר שאינו מסיר את החולי בידים אלא שלפעמים גרם לכך, מהפסת מורכא שעל ידה מסיר את החולי. ועוד, שהנוק הבא מן הנר הדלוק אינו מבורר כל כך. ועוד, שאפשר להסיר את הנוק הבא מהאור באופנים אחרים, כגון על ידי העמדת מחיצה וכדו'. וראה ברבות משה (שבת סי' כו הע' עג) שדן לחלק בין צער סתם לצער גדול.

הלכות שבת סימן שבה

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה כדי להרחיב]

מה שאנו מתיירין כשהוא להוציא להם הוא רק ביד ולא בקליטה⁸⁸.

88 אמנם במשנים לעיל (סי' שח ס"ק מו) כתב שמותר לנקוב את המורטא על ידי מחט כדי להוציא ממנה לחה.

[משנ"ב ס"ק צא]

דהוא בכלל מפה שיש בה ספנה וקמחלין עליהן את השפחה⁸⁹.

89 וכן דם היוצא מהמכה ואינו נעצר על ידי חומץ, ויש חשש לאיבוד דם או לזיהום, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' עט סב"ט) שמחללים על כך את השבת, אף על פי שאין זו מכה שעל גב היד או הרגל, ואף שאינה מכה של ברזל.

[משנ"ב ס"ק צב]

אָבֵל לֹא בְהִתְקַדְּשׁוֹ. וְכִלְשָׁפָן בֵּינֵי-שְׁרָפָה⁹⁰.

90 ומכך שאסור לעשות רפואה לטפל במכה זו, הביא בשע"צ לקמן (סי' תצו ס"ק יא) ראייה לדברי האיסור והיתר המובאים במשנים שם (ס"ק ח), שמי שנפל או ניגף ונצרך דם במקום נפילתו, אין מכתו נחשבת חולי פנימי, וכיון שאינה גורמת צער גדול כל כך אין להקזי את דמו ביו"ט שני אפילו על ידי נכרי.

ובטעם ההיתר לצמות את היד ביו"ט, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק נא) שכיון שאין עושים זאת אלא כדי לעצור את הדם, אין בכך משום רפואה.

91 ואבקה שעוצרת את הדם, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פל"ו תשובה ז) שכיון שאינה מרפאת את המכה אלא רק עוצרת את הדם, מותר להניחה על גבי המכה. וכן דעת הגר"מ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק מא). והוסיף, שאם אבקה זו מועילה לרפואה המכה, יש בכך משום רפואה ואסור לעשות כן.

ולענין משחת יוד, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פל"ה הע"ז) שאף שהיא מרחיקה את החיידקים, מ"מ אין דינה ברפואה, אלא כרטיה המשמרת, שכתב השר"ע (סכ"ז) שמותר להניחה על גבי המכה בשבת. מאידך, בשו"ת אור לציון (שם) כתב שמריחת יוד על גבי מכה נחשבת ברפואה, ואסור לעשות כן בשבת, אלא אם כן מדובר בחולה שנפל למשכב, בקטן, או בפצע שיש בו ספק סכנה.

[משנ"ב ס"ק צו]

וְכִתְלִישׁוֹן דְּמִנְאָה⁹², הִלְכָף בְּמָקוֹם צִנְיָא לֹא גִזְרֵי רַבְנָן⁹³.

92 ובטעם הדבר שציפורן שפירשה רובה נחשבת כתלושה, אף ששערות המדולדלות אסור לתלשן והתולשן חייב נכמבואר לעיל (סי' שג ס"ק פח), ביאר הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מד) שכיון שהציפורן צומחת מלמטה ושם עיקר חיבורה, הוא אינו תולש אלא את החלק העליון שכבר נתלש ברובו אין להחשיבו כתולש דבר המחובר, ועוד שכיון שגם המיעוט המחובר מתנוון והולך, נחשב אף מה שלא פרש בתלוש.

93 וכן לגבי הוצאת שן מדולדלת, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' לט ס"ק ד) שכיון שנחשבת היא כתלושה, ואף יש בכך צער יותר מאשר בציפורן, מותר להוציאה כשאין חשש שמוא יצא דם.

[משנ"ב ס"ק צח]

וְעִי לְקַטְּנֵי פְּסִימֵן שֶׁמֶץ בְּבִיבֵי הַלֶּבֶת⁹⁴.

94 שם (סי' י"ב ד"ה יבלת) כתב, שדבר שדרך לתולשו ביד, הייבים על תלישתו ביד משום גזוז, ומטעם זה כתב שם שציצין המדולדלים על שפתיו שלא פירשו רובם, אפשר שהתולשם חייב

חטאת אפילו אם עושה כן בידו, כיון שדרך לתולשם ביד, והוסיף, שאפילו אם פירשו רובם אסור לתלשם, שכיון שכך היא דרך תלישתם הרי זה כמי שתולשם בכלי.

[משנ"ב ס"ק ק]

מִתֵּר לְעִשׂוֹת עֲלֵ-יָדוֹ אֶפְלוֹ מְלֹאכָה דְּאוֹרְיָתָא⁹⁵.

95 ואם כואב לו מאוד וחלה כל גופו מחמת כאב השינים, כתב לעיל (ס"ק ח) שמותר לחלל עליו את השבת אפילו על ידי ישראל.

[משנ"ב ס"ק קב]

דְּמִתֵּר לְעִשׂוֹתוֹ בְּפִיּוֹ וְלִבְלַע אֶת-רֶכֶף⁹⁶.

96 וכל זה רק כשאינו ניכר שעושה כן לרפואה, אבל אם משהה את היי"ש רק על השן הכואבת, דעת הגר"מ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק מב) שכיון שניכר שעושה כן לרפואה, אסור לעשות זאת.

[משנ"ב ס"ק קה]

דְּחִלוֹי הַכֹּל לְפִי הַמָּקוֹם וְסִמְנָן⁹⁷, דְּאִם אִין דְּרָף הַבְּרִיאִים לְבַלַּע שָׁם שְׁמֵן בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, אָסוּר⁹⁸.

97 ואף האוכל בזמן שאינו ראוי לאכילה, כגון שאוכל קודם התפילה, דעת הגר"מ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק מד) שאין ניכר שעושה כן לצורך רפואה.

98 והאוכל לחם המרוח במרגרינה ומשפשף את שפתיו כדי למרוח עליהן את המרגרינה, דעת הגר"מ קרליץ (חוט שני שם ס"ק מח) שאין ניכר שעושה כן לרפואה.

[משנ"ב ס"ק קי]

מְשׁוּם מְפָרְק דְּהוּא תוֹלְדָה דְּרִשָׁה⁹⁹ וכו', לֹא הָיִי רַק אָסוּר מְדַרְבְּנָן וְהִתִּירוּ בְּנֵיהֶם¹⁰⁰ וכו', הִכָּא שְׂאֵנִי, דְּרַפּוּאָה שְׂלוֹ הוּא לִינֵק בְּעֶצְמוֹ¹⁰¹.

99 ואף אם הוא חולה מסוכן, ובלא שישתה חלב כל יום עלול הוא למות, כתב בביה"ל לעיל (סי' ד"ה שממתין) שאסור לו לחלל שבת באיסור דאורייתא, שהרי ודאי שלא יסתכן אם יימנע מלשתות חלב פעם אחת.

100 והוסיף בשע"צ לקמן (סי' תצו ס"ק ט), שכיון שאין דרכו של מפרק בכך, אין הרבר נחשב כמלאכה כלל, וגרע מסתם שינוי.

101 ומבואר, שאם לא היתה רפואתו באופן זה דוקא, היה עליו לומר לנכרי לחלוב עבורו, ולא לינוק בעצמו אף על פי שיניקה אינה נחשבת אלא כעשיית מלאכה בשינוי, והוכיח מכך בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' יט) שעדיף לעשות מלאכה דאורייתא על די נכרי, מאשר שיעשה הישראל בשינוי.

[משנ"ב ס"ק קיא]

מְשׁוּם מְפָרְק¹⁰².

102 ואם אין התינוק יכול לינוק ישירות מאמו, וחייבת היא להאכילו כל יום בחלב טרי, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פל"ז הע' סב) שמוותר לה לעשות כן, אפילו אם עדיין לא התרגל התינוק לחלב אם, ודאיל וזהו מונו הטבעי, ובספק סכנה אין להתחשב בתחליפי מוון אחרים. וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק נח) בשם החו"א.

ואשה המצטערת מריבוי החלב שבדדיה, כתב השר"ע לקמן (סי' של ס"ה) שמוותר לה להוציא בידיה את החלב על הארץ, וביאר המשנים שם (ס"ק לב) שכיון שאין הדבר נעשה בדרך מפרק, שהרי החלב הולך לאיבוד, תוד שאין זו אלא מלאכה שאינה צריכה לגופה, משום צער לא גזרו, וראה מה שכתבנו לקמן (סי' של ס"ק לב).

הלכות שבת סימן שכח

באר הגולה קסז

ג שם קמ"ו משנה
 ט שם צ"ד ברייתא
 ע שם ברייתא פ שם
 צ שם ק שם קריא
 משנה וכתמיה לה
 אביו ר ברייתא ל"ו
 ברייתא וכתמיה
 הרמב"ם בפרק כ"א
 מהלכות שבת
 ש קהות ס' ותיבאו
 קרי"ף קרי"ף כב
 דשבת ת תוספות
 ביקורת ק"י ד בשם
 רבנו תם וקפ"ג
 א שג"ל לכתב דשם
 תוספתא ב ר"ב

להעמיד הדם, (עב) אבל לא בחמץ מפני שהוא חזק ויש בו משום רפואה; ואם הוא (עג) קמענג, אף הניח לו כמו החמץ ואסור: ל (עד) מי שגשמשו פרוק ידו או רגלו ממקומו לא ישפשושנה הרבה בעונו, שזהו רפואה, אלא רוחץ פדרכו ואם נתרפא נתרפא: לא עפרן שפרשה, וצייצין, שהן קמין רצועות דקות, שפרשו מעור האצבע סביב הצפרן, (צה) אם פרשו רבן "כלפי מעלה (כג) ומצערות אותו, (צו) להסירן ביד מתר, בכלי פטור אבל אסור; (צז) לא פרשו רבן, ביד פטור אבל אסור. בכלי (צה) חייב חטאת. ופרש רש"י כלפי מעלה כלפי ראשי אצבעותיו, ונרבונו תם פרש דהנינו כלפי הגוף, וצריף לחש (צט) לשני הפרושים: לב (ק) והושש בשניו (כד) (קא) לא יגמע (קב) בהם חמץ ויפלט, אבל מגמע ויבולע או מטבל בו פדרכו. והושש בגרוננו (כה) (קג) לא יערענו (קד) בשמן. (כו) אבל (קה) בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא: לג (קו) שגונח, מתר (כז) לינק חלב מהבהמה, (קי) דבמקום צערא לא גזרו רבנן. (קה) ויש אומרים שאם אין לו אלא צער של רעב (קט) אסור (כח) לינק מהבהמה (קי) בשבת: לד *לא תקל אשה חלב מיהדיה לתוף הכוס או לתוף הקנדה (קיא) *והניק את בנה: לה ימתר לאשה (קיב) לקלח מהחלב כדי שניאחו התינוק

באר היטב

הרפואות בדלעיל ס"ג, ט"ז: (כה) לא יערענו. פי' שישקה השמן בפיו, דמוכח מלקח דלרפואה עבירה, ואפלו ע"י אנגרון אסור, ב"י בשם הרמב"ם: (כו) אבל בולע. ואם אין דרך הבריאים לקלעו אכרה, מ"א: (כז) לינק. שזה דוקא רפואה: (כח) לינק. עין מ"א:

באר הגולה

דהוא כמו צפרן שפרשה רבא דחו לא יניק מהגוף, כן פתב הפריימגדים, וכתוספתא שבת אין סוכר בן, ומרש"י שהביא הפריימגדים אין סוכר, דאפשר דמורי דלא חסר מעורר רק שקלף העור לצד טעלה, וכיניד אין דרבה בבב, ואפלו הכי אם להוציא לתה מטר, אבל ממנו אבתהם ש"ז סעיד קטן ויפה בטי"ד אות כג משמע דמשים צערא לא הוי שרינן שבות פדרכו, ואם-כן מה שאנו מתיירן קשהא לתוציא לתה הוא רק ביד ולא בכלי-88) [פמ"ג]: * והניק את בנה. עין בפריימגדים לחלב מאדם לתוף כלי יש בו אסור דאורייתא משום פסוק, ואסור משביל חולה שאין בו סכנה אם

משנה ברייה

או שהיה הספאה על-ידי פרוץ, כבר מבאר לעיל בסעיף ו דן שהוא בכלל מכה שיש בה סכנה ומחללין עליהן את השבת⁹⁰: (עב) אבל לא בחמץ⁹¹, וכל-שכן ביו-שן⁹² [ח"א]: (עג) מנענג. שעור בשורו רב, (עז) וכל דבר שהוא חזק קצת, קשה לבטרו וצומת ומרפא: ל (עד) מי שגשמשו וכו'. דהינו שיצא העצם מפרק שלו ורש"י, ועין לקמן בסעיף מז במה שזכתב שם במשנה ברייה: לא (צה) אם פרשו רבן. בצפרן הינו רב צפרן, ובצייצין פתב הפריימגדים: אינו יודע רב זה מאין מהחיל, ואפשר דהינו כל שדרכו בני-אדם לקלף שם, אם נקלף הרב מפניו, (עג) קרובין לנחק וכתלושין דמניא⁹², הלפך במקום צערא לא גזרו רבנן⁹³ כשהוא מסירו על-ידי שניו דהינו בידו, וצריף לתור שלא יוציא דם [פמ"ג]: (צז) לא פרשו רבן. הוא הדין (עז) ואפלו לא פרשו כלל פטור ביד, דאין דרך לתלש ביד, ונקטה לאשמיעינן דאפלו בנה אסור: (צח) חייב חטאת. דהוא תולדה דגזרו. ועין לקמן פסוקן שם בבאר הגולה⁹⁴: (צט) לשני הפרושים. ולכן אפלו פרשו רבן אסור לטלן אפלו ביד: לב (ק) החושש בשניו. ואסור לומר לאינו-יהודי לעשות לו איזה דבר דלרפואה, ואפלו דבר שהוא רק משום שבוית, פיון שהוא רק מחוש בעלמא, אף אם יש לו צער גדול מחמת הפצא ויכעור זה נחלש כל גופו, מתר לעשות על-ידי אפלו מלאכה דאורייתא⁹⁵, וכדלעיל בסעיף ג, ועין שם הפניה: (קא) לא יגמע וכו'. דמוכח מלקח שהוא לרפואה, (עט) ואפלו לשהות ואתר-פך ובלע אסור: (קב) בהם חמץ. והוא הדין יין-שן גס-פן דינו כמו חמץ, אף במקום צער גדול אפשר לכתב ביו-שן דמתר לשהותו בפיו ולבלע אתר-פך⁹⁶ [ח"א]. עוד כתב, דהוא הדין דאסור לתן על השן נגעלי"ף או שפיריטו"ס וסבין חמין, דכל זה מוכח שהוא לרפואה, אם לא דכאים לה טובא שמצטער כל גופו, וכדלעיל בסעיף יז [ח"א], ועין שם לעיל דעל-ידי ישראל מתר הנקא על-ידי שניו, אף החי-אדם מסיק שם דאם אי אפשר בשניו מתר שלא בשניו: (קג) לא יערענו. פרוש, שישקה השמן בפיו, (עו) ואפלו אם יבלע לבסוף, דמוכח מלקח דלרפואה עבירה, וכל-שכן אם יפלטנו. (עז) ויש מתירין כשבולעו לבסוף: (קד) בשמן. ואפלו (עט) אם נותן השמן לתוף אנגרון [הוא מיר-סלקא] אסור: (קה) בולע הוא שמן. ויש אוקרין בזה. ומסיק המגן-אברהם דתלי הכל לפי המקום והזמן⁹⁷, דאם אין דרך הבריאים לבלע שם שמן באותו מקום, אסור⁹⁸, כמו שכתוב סעיף לו: לג (קו) גונח, מקאב לבו, שרפואתו לינק חלב רוחם מהבהמה: (קז) דבמקום צערא וכו'. הינו, דאף דעקר תליבת הבהמה הוא מדאורייתא משום פסוק דהוא תולדה דנש⁹⁹, ויכמו שכתבנו בריש סימן שכ, (עט) מפל מקום בנה שהוא על-ידי יניקה דהוא רק פלאחר יד, לא הוי רק אסור מדרבנן והתירו בנה¹⁰⁰. ואף דקומא לן דבכל חלי שאין בו סכנה אומר לאינו-יהודי ועושה, ה"א שאני, דרפואה שלו הוא לינק בעצמו¹⁰¹ [ר"ן]: (קה) ויש אומרים שאם וכו'. האי לשון 'יש אומרים' אין בקרקע, דנשמע דלסברא ראשונה מתר בשבת אפלו משום צער רעב, ובקאמת לא הזכירו דבר זה כלל, ואפשר דלדקדוה אפלו ביום-טוב אסור בנה, אלא דין בפני עצמו הוא, דיש פוסקים שמחלקים בין שבת ליום-טוב לענגן צער רעב, וכתב הפ"ח ואלהי רבה דתלכה כהמש"אומרים: (קט) אסור לינק. דדוקא משום צער חלי התירו אבל לא בנה, דהוא על-פל-פנים מפרק פלאחר יד: (קי) בשבת. אבל ביום-טוב מתר (פ) אם אין לו אינו-יהודי לחלב על-ידי. ואם יש לו מאכל לחלב בו אסור לינק בפיו גם ביום-טוב, אלא יחלב לתוף המאכל, כמו שכתוב סימן תקה: לד (קיא) והניק וכו'. משום מפרק¹⁰²: לה (קיב) לקלח מהחלב. לתוף (פא) פי התינוק:

שער הציון

תרום: 1 צפרן בשם. 2 כהל (ספירט).

(עב) ר"ן: (עג) רש"י: (עד) אגרא שם פכמיים: (עז) דמדשה לה להא דמבאר לקמה גבי שמן, וכתוספתא מתנא גבי תנדי: (עו) מן מוכח מהפגן-אברהם וכן פתב קאלה רבה, עין שם: (עז) עין שם קאלה רבה, ותיבאו גם כן חתי-אדם: (עח) מגן-אברהם ואלהי רבה: (עט) אגרא: (פ) מגן-אברהם: (פא) שג"ל לכתב. ועין בתוספתא שבת דסבירא לה דהוא מלאכה העריכה לגזא, אסרן צריף טעמא על קה התירו בנה. ומה שמשמע מהתוספתא שבת דתלוב מאדם אפלו לתוף כלי לא הוי כי אם מפרק פלאחר יד, דגבי אדם אין דרך

